

# Eiropas Savienības tiesību ietekme uz dalībvalstu nodokļu politiku

*Krišjānis Volfs, AS "BDO Latvia", Nodokļu nodaļas vadītājs*

Eiropas Savienības (ES) kompetencē ir netiešie nodokļi, tostarp pievienotās vērtības nodoklis (PVN), akcīzes un muitas nodoklis. Savukārt jautājumi par tiešajiem nodokļiem, piemēram, uzņēmumu ienākuma nodokli (UIN), ir atstāti ES dalībvalstu kompetencē. Tomēr ES var iesaistīties gadījumos, kad nacionālās nodokļu sistēmas rada šķēršļus iekšējā tirgus darbībai vai piešķir selektīvas priekšrocības, kas var būt pretrunā ar valsts atbalsta (*state aid*) noteikumiem, kas paredzēti Līguma par Eiropas Savienības darbību 107.pantā.

Papildus tam, ES pakāpeniski paplašina savu ietekmi uz tiešo nodokļu regulējumu. Piemēram, ar [direktīvu 2016/1164](#), ar ko paredz noteikumus tādas nodokļu apiešanas prakses novēršanai, kas tieši iespaido iekšējā tirgus darbību un [direktīvu 2018/822](#), ar ko attiecībā uz obligāto automātisko informācijas apmaiņu nodokļu jomā saistībā ar ziņojamām pārrobežu shēmām, kas ietver obligāto informācijas apmaiņu par pārrobežu nodokļu shēmām, ir būtiski soļi šajā virzienā. Jaunākie pasākumi, piemēram, globālā minimālā nodokļu līmeņa ieviešana, norāda uz tendenci uzsvērt ES lomu tiešo nodokļu politikas regulēšanā.

## Līdzšinējā tiesu prakse

### Ierobežotas tiesības

Vēsturē īpašu vietu ieņem “Cadbury Schweppes” lieta, kurā Eiropas Savienības Tiesa (EST) 2006.gadā pieņēma nozīmīgu spriedumu, demonstrējot ES iesaisti dalībvalstu tiešo nodokļu jautājumos. [Lietā C-196/04](#) Apvienotās Karalistes (AK) nodokļu iestādes centās piemērot noteikumus par kontrolētiem ārvalstu uzņēmumiem (*Controlled Foreign Company*) “Cadbury Schweppes” meitas uzņēmumiem Īrijā. “Cadbury Schweppes” Īrijā

bija izveidojusi divus meitas uzņēmumus, kam bija piemērojama Īrijā noteiktā UIN likme, kas bija zemāka par to, kas noteikta AK. AK nodokļu administrācija apgalvoja, ka Īrijas meitas uzņēmumu gūtie ienākumi patiesībā būtu jāapliek ar nodokļiem AK.

Izskatot lietu, EST secināja, ka noteikumi par kontrolētiem ārvalstu uzņēmumiem var būt pretrunā ar ES tiesībām, ja tie ierobežo uzņēmumu tiesības veidot filiāles citās ES dalībvalstīs. Šāda ierobežošana apdraud vienu no ES pamatbrīvībām – personu kustības brīvību. Tomēr EST arī uzsvēra, ka šādos gadījumos var piemērot izņēmumus, ja pastāv pamatota nepieciešamība novērst mākslīgu nodokļu apiešanu. Šajā gadījumā noteikumi tika vērtēti no ES pamatbrīvību ierobežošanas viedokļa.

### **Nepamatoti piešķirtas nodokļu priekšrocības**

2019.gada 2.aprīlī Eiropas Komisija (EK) izdeva lēmumu, kurā tā konstatēja, ka AK laika posmā no 2013.līdz 2018.gadam dažām starptautiskām uzņēmumu grupām ir piešķīrusi nepamatotas nodokļu priekšrocības. EK norādīja, ka tā dēvētais *FinCo* režīms AK sniedza nepamatotus atbrīvojumus no noteikumu par kontrolētiem ārvalstu uzņēmumiem piemērošanas, kas izveidoti, lai novērstu izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Šajā lietā noteikumi par kontrolētiem ārvalstu uzņēmumiem tika analizēti no valsts atbalsta perspektīvas, vērtējot ES dalībvalstu nodokļu sistēmu atbilstību ES tiesību aktiem.

EK uzskatīja, ka AK nodokļu sistēmā ieviestie noteikumi bija paredzēti, lai novērstu AK uzņēmumu izvairīšanos no nodokļu nomaksas, mākslīgi novirzot peļņu uz zemu vai beznodokļu jurisdikcijā reģistrētu meitas uzņēmumu. Šie noteikumi ļāva AK nodokļu administrācijai pārceļt šādi novirzītu peļņu atpakaļ uz galvenajiem uzņēmumiem AK, lai to apliktu ar nodokli.

Tomēr laikā no 2013. līdz 2018.gadam AK nodokļu sistēmā pastāvēja atbrīvojumi, kas attiecās uz konkrētām ienākumu kategorijām, piemēram, procentu maksājumiem no ārvalstu

uzņēmumu finanšu darbībām. EK secināja, ka šādi atbrīvojumi pārkāpa ES valsts atbalsta noteikumus, jo tiem bija selektīvs raksturs, kas deva priekšrocības tikai noteiktiem uzņēmumiem, nevis visiem līdzīgā situācijā esošiem uzņēmumiem.

Nepiekrītot EK lēmumam, AK kopā ar uzņēmumiem "ITV" un diviem uzņēmumiem no "London Stock Exchange Group" apstrīdēja EK lēmumu ES Vispārējā tiesā. Tomēr 2022.gadā Vispārējā tiesa šo prasību noraidīja. Šī sprieduma rezultātā AK un iesaistītie uzņēmumi iesniedza apelācijas sūdzību EST.

### **Ģenerālvokātes secinājumi**

2024.gada 11.aprīlī ģenerālvokāte Laila Medina pauda viedokli, ka būtu jāatbalsta AK un iesaistīto uzņēmumu apelācija, un ieteica EST atcelt ES Vispārējās tiesas 2022.gada spriedumu, kā arī EK lēmumu, kurā tika konstatēts, ka AK noteikumu atbrīvojumi atbilst selektīva rakstura valsts atbalstam. Viens no ģenerālvokātes būtiskākajiem secinājumiem bija tas, ka gan ES Vispārējā tiesa, gan EK ir kļūdījušās tiesību normu interpretācijā, primāri izvēloties piemērot AK references sistēmu (atsauces sistēmu).

Ģenerālvokāte secināja, ka pareizā references sistēma, kas būtu jāizmanto selektivitātes izvērtējumā, bija AK kopējā UIN sistēma. Taču ES Vispārējā tiesa un EK bija izvēlējušās par pamatu references sistēmai izmantot AK noteikumus par kontrolētiem ārvalstu uzņēmumiem, nevis kopējo UIN sistēmu.

Ģenerālvokāte savos secinājumos norāda, ka atsauces sistēmas izvēle ir izšķirošs sākumpunkts, lai veiktu salīdzinošo pārbaudi atbalsta shēmas selektivitātes vērtējuma kontekstā. Nepareiza atsauces sistēmas noteikšana neizbēgami noved pie kļūdām selektivitātes nosacījumu analizē. Tādēļ ES Vispārējā tiesa un EK pieļāva kļūdu, par atsauces sistēmu izvēloties AK noteikumus par kontrolētiem ārvalstu uzņēmumiem, nevis kopējo AK UIN sistēmu. Šī kļūda padara EK lēmumā veikto selektivitātes analīzi nekorektu, līdz ar to EK lēmums būtu atceļams.

Ja EST pieņems ģenerālvokātes secinājumus, tas varētu nozīmēt EK sākotnējā lēmuma anulēšanu un atzīšanu, ka AK noteikumi par kontrolētiem ārvalstu uzņēmumiem, kas attiecas uz konkrētu finanšu instrumentu atbrīvošanu, nav uzskatāmi par selektīvu valsts atbalstu. Šāds spriedums varētu kļūt par precedentu ES nodokļu tiesību praksē, paplašinot skatījumu uz valsts atbalsta noteikumu piemērošanu. Tas ļautu tos vērtēt plašākā nodokļu sistēmas kontekstā, neaprobežojoties tikai ar specifiskām nodokļu shēmām.

Ģenerālvokātes secinājumi atspoguļo ES tiesību būtisko ietekmi uz ES dalībvalstu nodokļu politiku, neatkarīgi no tiešo nodokļu jautājumu kompetences.